

Réfi Attila ötszáz évnyi magyar történelemről

Huszárvirtus

Az egyetlen magyar eredetű katonai csapatnem tudományos igényű feldolgozottsága meglehetősen hiányos. Sokan például azt hiszik, nemzeti lovasságunk csak úgy vakmerőn nekiment az ellenségnek, pedig megterveztek minden rajtaütést. Réfi Attila történész vezetésével huszártörténeti kutatócsoport szerveződik a Károli Gáspár Református Egyetemen.

TÓTH IDA

A Huszárok, harcművészek innen és túl – Nemzeti csapatnemünk a „hosszú” 19. században című kutatási pályázata mintegy negyvenmillió forint támogatást nyert az Innovációs és Technológiai Minisztérium által meghirdetett OTKA fiatal kutatói kiválósági program keretében. Milyen lépések, személyes indítékok vezetnek egy huszártörténeti kutatócsoport megalakulásáig?

– Régi vágyunk teljesült kollégáimmal, Bobay Istvánnal, Kranzieritz Károllyal és Süli Attilával a csoport létrejöttékor – mondja Réfi Attila. – A témához kapcsolódó személyes érdeklődésem elindította Ordás Iván Simonyi óbesteri szülői könyve volt. Tizedik születésnapomra kaptam meg egy barátomtól a legvittezebb huszár regényes élettörténetét, és a későbbiekben is nagy hatással volt rám a magyar huszár alakja számos könyv és film révén. A huszárság az egyetlen magyar eredetű katonai csapatnem, tudományos igényű feldolgozottsága mégis meglehetősen hiányos. A Károli Gáspár Református Egyetem részéről nagy fogadókészséget tapasztaltunk, itt ugyanis kiemelt szerepet kap a hadtörténelem, amelynek több jeles művelője is megtalálható az oktatói karban, így például Szakály Sándor, Hermann Róbert vagy Horváth Miklós.

– Milyen előzményekre támaszkodhatnak a kutatás során?

– A dualizmus kori munkák szakszerűek, hiszen szerzőik profi katonák és hadtörténészek voltak, akik a Habsburg-haderő egyik alkotóelemeként kezelték a huszárt. Korrektil, de nem magyar nézőpontból. A szocializmus idején a nemzeti értékek eleve háttérbe szorultak, a rendszerváltoztatás után viszont egyre inkább a piaci szempontok kezdtek dominálni. Az összefoglaló jellegű, látványos kiállítású könyvekben már megjelenhetett a magyar huszár mint nemzetünk hősiességének, vitézségének megtestesítője. Kevésbé ismert, hogy a huszárság története ötszáz évnyi magyar történelem: a XIV. század végétől a XX. század közepéig tart.

– A kutatócsoport miért éppen a „hosszú XIX. századra” fókuszál?

– A huszárharcmodor visszavezet a lovas nomád eredetig, a könnyűlovas-hagyományig, illetve a török elleni harcok során tökélyre fejlesztett jellegzetes portyázó hadviselésig. A huszárság a XVIII. századra betagozódott a reguláris hadseregbe, miközben megőrizte ősi erényeit, a mozgékonyt, a kirobbanó gyorsaságot, a kellő körültekintéssel párosuló ötletességet és a meglepetés erejét. Miért kiváló a magyar huszár? Mintha azt kérdeznénk: miért olyan zöld a fű Angliában? Mert több évszázados hagyó-

mányban gyökerezik. A nemzeti sajátosságokra épülő csapatnemet megismerte és átvette a világ számos hadserege, sok esetben magyar legénységgel és tisztekkel együtt.

– Hány János figurájában a nagyotmondás, dicsekvés is megjelenik, és negatívumként az iszákos, kártyás magatartás. A vakmerőség inkább a romantikus képet erősíti...

– Sokan azt hiszik, amikor a magyar huszárok vakmerőn nekimentek az ellenségnek, azt megfontoltság nélkül tették, pedig körültekintően megterveztek minden rajtaütést. Megfelelő tartalmat, biztosítást képeztek, előjáróik felderítették a terepet, kikémelelték az ellenség erejét, elhelyezkedését. Az előszeretettel alkalmazott lesvételek egyik kulcseleme a jó időzítés volt. A katonák félszavakból is megértették egymást, a huszároknak is voltak kipróbált formációik. Az sem volt számukra gond, ha lóról szállva kellett rohamozni egy magaslatot, ami például a nehézlovas vértetek esetében kevésbé elképzelhető.

– Milyen eredményekre, új ismeretekre lehet még számítani?

– A csapatnem történeti fejlődésének csúcspontját jelentő francia háborúk időszakáról többet fogunk tudni, miután részletesen feltérképezzük a huszárság részvételét a hadjáratokban. A 48/49-es szabadságharc feldolgozottsága lényegesen jobb, bár a honvédsereg tizenhét huszárezrede közül eddig mindössze három történetéről készült önálló monográfia, és az első világháború is bőven ad még feladatot. Az életrajzok és a forráskiadások hiánya szembeszökő. Szeretnénk a huszárok mindennapjairól, élethez, szerelemhez való viszonyokról is képet adni a közönségnek. Meskó József, a napóleoni háborúk ragyogó tehetségű huszártisztje például német nyelven írta önéletírását – ez is a közös hadsereg hatása, amelyben a német volt a vezényelti nyelv –, a dokumentum egy magyar közgyűjtemény raktárában feküdt száz éven át. Fordítás után közreadjuk, akárcsak Illéssy Sándor altábornagy önéletírását, amely a leszámított magántulajdonában található.

– Ezek szerint családi emlékek is szóba kerülnek?

– A kutatócsoport tagjai személyes kapcsolatban állnak magánygyűjtőkkel, illetve történelmi családok leszármazottaival. A magántulajdonban lévő forrásokból az is tudható, mennyire igénybe vette a hadviselés a katonákat, emiatt gyakran jártak fürdőbe kúraltatni magukat. A fürdők a társasági élet színterei is voltak, Illéssy Sándor például Pöstyénben ismerkedett meg későbbi feleségével, Tihanyi Johannával. Csécsi Nagy Imre altábornagy hagyatéka a dédunokái birtokában található, és mintegy ezer fényképet, naplót, levelet tartalmaz a boldog békeidők és az első világháború időszakából.

HALÁSZ GÉZA-SHOW

MAGYAR TÜKÖR

Puskatűz Budaörsön

Kilenc óra után néhány perccel dördült el az első ágyúszó. A villamos ablakai halkán megrezzenek. Az utasok találgatni kezdték az eseményeket. Közben kiértünk a kelenföldi villamos állomásra. Az állomáson hat-nyolc kocsi van összetorlódva. A villamos főellenőr a parancsot várja a továbbindulásra. Néhány perc múlva megjön a parancs. A villamosok akadálytalanul közlekedhetnek. A kelenföldi pályaudvart fegyveres katonák őrzik, a pályaudvarra senkinek sem szabad bemenni. A környéken lovas és gyalogos rendőrök cirkálnak s a kiváncsi utasokat és látogatókat hamarosan széjjel zavarják.

[...] Közben a pályaudvarral szemközt lévő házak ablakai megtelnek a kíváncsiakkal. Sokan látszóval, mások szabad szemmel vizsgálják a Kamaraerdő környékét és a budaörsi domb lejtőit. A Kamaraerdő melletti kukoricásból erős gépfegyvertűz hallatszik, majd a budaörsi hegylanc mögül szaggatott puskatűz tompa morajlása verődik vissza az állomásépületről. A villamosvasut továbbra is akadálytalanul közlekedik. A kíváncsiak száma percről percre csökken. A nézők inkább a budaörsi út bejárájánál helyezkednek el.

[...] Több élmes mozivállalat autón és fiakeren siet a kelenföldi állomásra. A filmvállalatok alkalmazottai mozifelvételt akarnak készíteni a harcokról és esetleg a bevonulásról. A katonai parancsnokságtól kérnek engedélyt, azonban a parancsnokság szigorú utasítására a mozikat elparancsolják a pályaudvarról és így a felvételekből nem lett semmi.

[...] Tizenegy óra. Megint hatalmas porfelleg tűnik fel Buda felől. Két autó száguld a kelenföldi pályaudvarra. Horthy Miklós kormányzó jön Magasházy őrnagy hadsegéddel. A kormányzó besiet a pályaudvarra, és meg-

besülteket hoznak. Köztük van egy huszár kapitány is, akinek a pályaudvar mellett egy eltévedt golyó a bokájába fúródott. Gyorsan bekötözik a vérző lábfejet és az autó már is viszi a helyőrségi kórházba.

Tizenkét óra felé a puska és a gépfegyvertűz gyengül. Az erős szél csak elvétve egy-két tompa pukkanás hangját hozza a távolból. Az ágyúk is csendesek: úgy látszik, pihenőt tartanak. A délutáni lenyugvó nap sugarai mellett már látszik a rajvonal is. A pályaudvar mögötti két emeletes ház padlásablakából figyeljük a vonalat. Négy órakor jön a jelentés a pályaudvarra: Ostenburg őrnagy csapatai Buda-pest-Albertfalva közötti dombokra visszavonultak. A pályaudvar elcsendesedik. Az őrséget bevonják. Közben sokan sietnek a jegypénztárhoz. Várják az esti vonatot. Bocsor Kálmán állomásfőnök tudtára adja az utasoknak, hogy vonat ma nem indul. Besötétedik. Az erős szélvész meghozza az esőt. Az esőcseppek mint apró ólomgolyócskák csapódnak az arcunkhoz. Mélységes csend és nyugalom van Kelenföldön. Mindenki nyugodtan várja az éjszakát. Az emberek pihenni térnek.

(Magyar Jövő, 1921. október 25.)

Most már az ellenség is látszik. Egy század acélsisakos katoná elöryomul a hegyekből s rajvonalba fejlődve nyomul ellenünk. Ők adták le azokat a lövéseket, amelyek egy tisztet és géppuskásomat már megsebesítették. Föltétlenül fel kell vennem velük a harcot, mert különben eljutnak Biatorbágyig és elfogják az udvari vonatot. Én is elrendelem az előnyomulást egy, a vasúti vonallal párhuzamosan elhúzó árokig, mely jó támpontot nyújt. Az ellenfél beszüntette a tüzelést. Fe-

gálások fonalát. Kár volna magyar vért ontani!

Pár perc múlva kezét szorítok az ellenséges századparancsnokkal. Derék magyar katona, aki azt hitte, hogy cseh és osztrák kommunisták ellen indult harcra. A budai hegyekből az országútra leereszkedve, egy acélsisakos katonákkal megrakott s Budapest felé robobó vonatot vett észre. Tűz alá kapta, de amikor látta, hogy az egyik kocsin nemzeti színű zászlót lenget a szél, azonnal beszüntette a tüzelést. Így kerültünk össze. A magyar király katonái ellen a világot sem akar harcolni. Sőt kijelenti, hogy velünk tart.

Új bajtársunknak helyet szorítunk a vonaton és így megerősödve, tovább robogunk Törökbalint felé. Újra tüzet kapunk. Még egy-két ember megsebesül.

Itt ma már harcoltak. Tollaskalapos Ostenburg vadász mellett egy teljesen felfegyverzett és felszerelt polgári ruhás halott fekszik. Most már mi sem tudjuk, hogy tulajdonképpen ki ellen is indultunk harcra? A polgári ruhában harcoló ellenségre vonatkozóan a hozzánk átpártolt új bajtársak sem tudnak felvilágosítást adni. Talán a kommun utótte fel újra a fejét Budapesten?

[...] Ostenburg hidegvérrel intézkedik a legnagyobb golyózaporban. Nekem azt a parancsot adja, hogy a vasúti töltés mentén előnyomulva, tisztítsam meg az ellenségtől az előttünk elterülő, Kelenföld állomása fölötti dombokat. Lehetőleg keveset löjjünk, mert magyar egyetemi hallgatók ellen megyünk. Félrevezetett testvéreink, akik nem is tudják, kik ellen harcolnak.

(Részlet Maderspach Viktor felkelőparancsnok emlékirataiból, Soproni Szemle, 1979/1. Az idézetek forrása: Arcanum Digitális Tudománytár)

Száz éve, 1921. október 23-án kezdődött meg a Károly király visszatérését sejtő leiti-

